

Viktorija Špilova
Daugavpils Universitāte, Latvija

LATVIJA JAUNĀ CEĻA SĀKUMĀ – STRATĒGIJA „ES 2020”

Abstract

Successful economic development mean well – coordinated actions from economic system participants. The Lisbon Strategy was the duty for all EU member states and EU candidates with main aim to make the economy more green and innovative. In 2010 we can see progress of the Lisbon Strategy and the conclusions are not very successful, therefore the Europe 2020 Strategy is being designed as the successor to the Lisbon Strategy. EU need more sustainable, greener and knowledge based economy, with high level of employment and social progress. This is the main conclusion after global recession and this will be the main aim in Europe 2020.

The global recession and Latvia's progress in Lisbon Strategy show, that country need to develop more sustainable and knowledge based economy with higher employment level. Now, after serious economic turndown, Latvia must go another more sustainable economic growth way, which is based on Europe 2020 Strategy aims. The success is depending on innovation system development in different branches in national economy. Innovations create new way of thinking, new way of production, new products and services, make economy more energy effective.

Atslēgas vārdi: *Lisabonas stratēģija, stratēģija „ES 2020”, ES prioritātes, ekonomiskā izaugsme, tautsaimniecība, inovācijas.*

Valsts, valstu savienības, reģiona ekonomiskā, sociālā attīstība ir koordinējama ar attiecīgi šiem mērķiem izstrādātām programmām, stratēģijām ar vai bez juridiska spēka.

Lisabonas stratēģija bija Eiropas Savienības (ES) dalībvalstu apņemšanās, bez juridiska spēka, līdz 2010. gadam panākt, neskatoties uz globalizācijas ekonomiskiem un sociāliem izaicinājumiem, lai Eiropas ekonomika kļūtu viskonkurētspējīgākā, uz zināšanām balstīta ekonomika pasaulē, kur vidēji tautsaimniecības izaugsmes rādītāji tiek palielināti par 3% un tiek rādīti 20 miljoni jauno darba vietu¹. Mērķis ir bijis attiecināms ne tikai uz ES kopumā, bet arī uz katru dalībvalsti atsevišķi.

ES dalībvalstīm par pienākumu tika noteikts izstrādāt valsts nacionālo reformu programmas. Latvija sagatavoja Latvijas nacionālo Lisabonas stratēģiju 2005. – 2008., kura tika atjaunota pēc 2008. gada un līdz 2010. gada beigām valsts gatavoja progresu ziņojumus par panākumiem stratēģijas realizācijā.

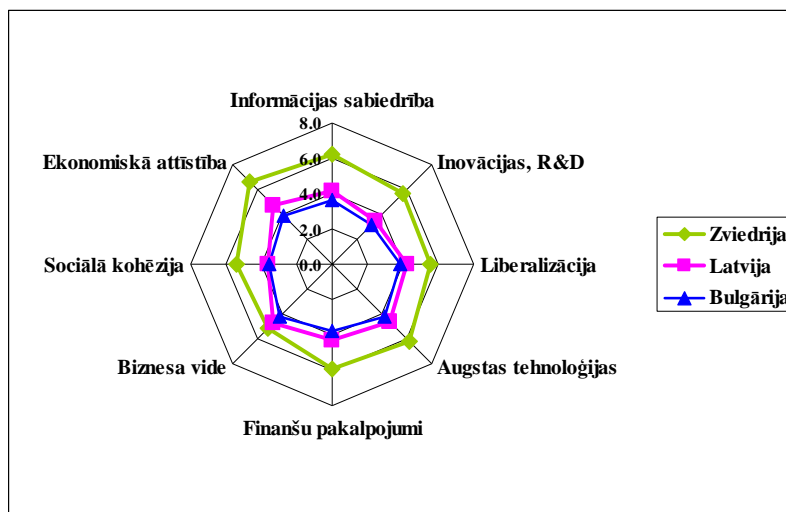
World Economic Forum apkopoja Lisabonas stratēģijas ietvaros realizējamās aktivitātes un to rezultātus vienotā rādītājā. *The Lisbon Review* indekss ir kompleksais integrētais rādītājs, kurš apvieno 8 Lisabonas stratēģijas mērķus – informācijas sabiedrība, inovācijas un R&D, liberalizācija, biznesa vide, augstās tehnoloģijas ražošanā, finanšu pakalpojumi, sociālā kohēzija, ekonomiskā attīstība. Rādītājs tiek aprēķināts visām ES – 27 valstīm, neskatoties uz

¹ Lisabonas stratēģija

laiku, kad valsts pievienojās ES, lai panāktu augstāku salīdzināmību dalībvalstu starpā un sagatavot nākamās stratēģijas realizācijas atskaites punktus.

1. attēls

Lisabonas stratēģijas ietvaros sasniegto rezultātu novērtējums Latvijā, Zviedrijā, Bulgārijā* 2010. gadā

* Zviedrijai – visaugstākais, Bulgārijai - viszemākais rezultātu novērtējums Lisabonas stratēģijas ietvaros

Avots: *The Lisbon Review 2010, World Economic Forum, 2011*

Saskaņā ar *The Lisbon Review* apkopoto informāciju Latvijas paveiktais Lisabonas stratēģijas ietvaros ierindo valsti 22. vietā no 27 iespējamām ES kontekstā. Pieticīgākie sasniegumi ir tādām valstīm kā Grieķija, Polija, Itālija, Rumānija un Bulgārija. Labākais rezultāts ir Zviedrijai, kura attiecīgi ieņem 1. vietu ES.

1. attēla dati norāda, ka Latvijas rādītāji tuvāk atrodas Bulgārijas sniegunam, savukārt Zviedrijas panākumiem jāklūst par mērķi, uz kuru Latvijai tiekties nākamās stratēģijas posmā.

Latvijā saskaņā ar *The Lisbon Review* indeksu augstāks novērtējums ir pozīcijai „ekonomiskā attīstība”, savukārt zemākais pozīcijai „inovācijas, R&D”. Uz doto brīdi Latvija saskaras ar grūtībām abās pozīcijās.

Globālā recesija parādīja, ka līdz šim brīdim Latvijā dominējošā tautsaimniecības struktūra, kas balstījās uz pakalpojumu nozari, kuras augsmi savukārt veicināja iekšzemes pieprasījums nevis eksporta pieaugums, ir bijusi neilgtspējīga.

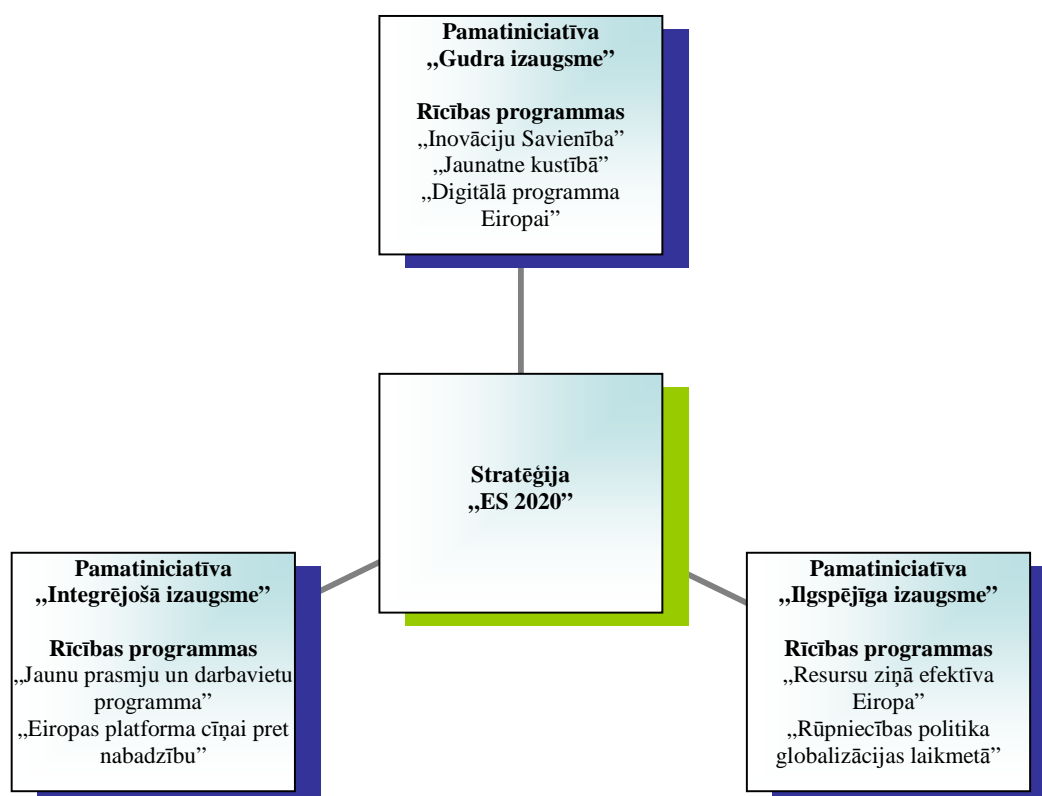
Valsts investīcijas pētniecībā un izstrādē ir bijušas nepietiekamas, lai par valsts tautsaimniecības balstu kļūtu inovatīvie uzņēmumi, kuri ražo preces un pakalpojumus ar augstu pievienoto vērtību ne tikai iekšzemes tirgus vajadzībām, bet arī ārvalstu patērētājiem.

Stratēģija „ES 2020” aizstāj Lisabonas stratēģiju, un ir jauns izaicinājums, iespēja visām ES dalībvalstīm, arī Latvijai paaugstināt valsts labklājību, ekonomisko izaugsmi un tas ilgtspēju.

Nemot vērā esošo ekonomisko situāciju ES dalībvalstīs par nākotnes attīstības pamatiem tika izvirzīti **ilgtspēja** un **inovācijas**.

2. attēls

Stratēģija „ES 2020” – ES pamatiniciatīvas un rīcības programmas

Avots: Komisijas paziņojums „Eiropa 2020” – stratēģija gudrai, ilgpējīgai un integrējošai izaugsmei, 2011

Stratēģijas ietvaros paredzēts realizēt 3 pamatiniciatīvas un 7 rīcības programmas.

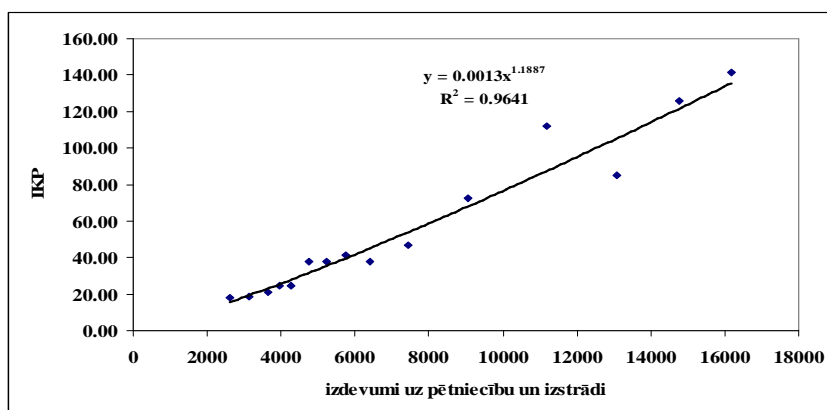
Balstoties uz stratēģiju „ES 2020” ES dalībvalstīm jāizstrādā nacionālo reformu programmas. Latvijā tiek izstrādāta Latvijas nacionālā reformu programma „ES 2020” stratēģijas īstenošanai. 2010. gada 16. oktobrī Ministru Kabinetā tika apstiprināts šis programmas projekts, kurš jāizskata un jāpieņem līdz 2011. gada aprīļa beigām.

Latvijas kvantitatīvie mērķi 2020. gadam tiek noteikti balstoties uz pašreizējo ekonomisko situāciju valstī, taču raksta mērķis nav izvērtēt kvantitatīvo mērķu izpildi, bet Latvijas potenciālu realizēt stratēģijas „ES 2020” ietvaros nospraustas pamatiniciatīvas.

Gudra izaugsme stratēģijas „ES 2020” kontekstā ir uz zināšanām un inovāciju balstītas ekonomikas attīstība.

3. attēls

Korelācijas diagramma starp IKP un izdevumiem uz pētniecību un izstrādi Latvijā

Avots: GDP and main components – current prices, Total intramural R&D expenditure (GERD) by sectors of performance, 2011

4. attēla dati norāda, ka ekonomiskā izaugsme un izdevumi uz inovācijām Latvijā ir savstarpēji saistīti. Attiecīgi pieaugot finansiālam atbalstam inovāciju jomā vairāk tiek ražotas preces un pakalpojumi ar augstu pievienotu vērtību, tiek paplašināts ārvalstu sadarbības partneru loks, aug nodarbinātība, ka rezultātā uzlabojas kopējais ekonomiskais stāvoklis.

Saskaņā ar pētījumu *Results of the community innovation survey 2008* **inovatīvo uzņēmumu skaits Latvijā 2008. gadā bija līdzvērtīgs pakalpojumu un rūpniecības nozarē**, savukārt lauksaimniecības un būvniecības nozarēs novērojumi nav konstatēti.

Pētījumā *Innovation Union scoreboard 2010* Latvija ir attiecināma pie grupas „pieticīgie inovatori” (*modest innovators*) kopā ar Lietuvu, Bulgāriju un Rumāniju, kas nozīmē ka **inovāciju ieviešana un attīstība valsts tautsaimniecībā ir viena no neveiksmīgākajām ES kontekstā.**

2010. gada pētījums *The 2010 EU Industrial R&D Investment Scoreboard* iekļauj Top 1000 ES uzņēmumus, kuras ES un pasaules līmenī 2009. gadā visvairāk ir ieguldījuši pētniecību un izstrādi. Šajā sarakstā nav minētas tādas valstis kā Kipra, Lietuva, Igaunija, Slovēnija, Rumānija un Latvija. Pētījuma dati norāda, ka lielākais inovatīvo uzņēmumu skaits ir rūpniecības nozarē, tad seko pakalpojumu nozare ar 3 reizēs mazāko uzņēmumu skaitu.

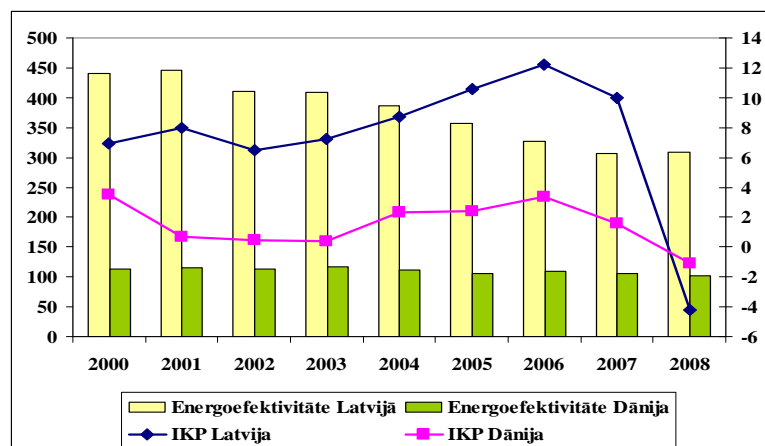
Ņemot vērā pašreizējo stāvokli inovāciju jomā, **Latvijai ievērojami jāpalielina izdevumi uz pētniecību un izstrādi rūpniecības nozarē**, kā arī jāveicina sadarbība starp **valsts un privāto sektoru** par piemēru ņemot ES valstis – līderes inovāciju ieviešanā un attīstībā.

Prioritāte „Ilgspējīga izaugsme” nozīmē resursu ziņā efektīvākās, videi nekaitīgākās un konkurētspējīgākās ekonomikas veicināšanu.

Līdz šim brīdim pasaulē valdošo uzskatu, ka ekonomiskā izaugsme ir saistīta ar energopatēriņa palielinājumu, kas raisa siltumnīcas efektu radošo gāzes izmešu daudzuma pieaugumu ir apšaubījis Dānijas sasniegums. Pēdējo 40 gadu laikā Dānijas ekonomika ir pieaugusi par aptuveni 70%, bet enerģijas patēriņš nav mainījies. Pēdējo 20 gadu laikā ekonomiskā izaugsme gandrīz dubultojusies, savukārt kopējais siltumnīcas efektu radošo gāzu izmešu daudzums samazinājies². Dānijas sasniegums var kalpot par piemēru gan ES valstīm, arī Latvijai, gan citām pasaules valstīm.

6. attēls

Energoefektivitāte ekonomikā, IKP dinamika Latvijā, Dānijā 2000. – 2008. gadā, kg naftas ekvivalenta uz 1000 eiro, % pret iepriekšējo periodu

Avots: Energy intensity of the economy, Real GDP growth rate, 2011

Ekonomiskā izaugsme Latvijā laika posmā no 2000. līdz 2008. gadam ir bijusi ievērojami augstāka par Dānijas augsmi, ko pavadīja arī ievērojami lielāks energopatēriņš.

Ņemot vērā Dānijas pieredzi, Latvijā jāveido un jārealizē aktīva enerģijas politika, kura veicinātu koģenerācijas attīstību, valsts paraugu un revīziju izveidošanu, elastīgu nodokļu aplikšanu, infrastruktūras modernizēšanu, nosakot atjaunojamās enerģijas izmantošanu par prioritāti.

² Dānija jautā ar ko mēs apgādājam ilgspējīgu izaugsmi?

Eurostat datu bāze *Air pollution* norāda, ka 2007. gadā vairāk nekā 1/3 no Latvijā radītā gaisa piesārņojuma rada ceļu transports, lielākā daļa no kura ir tehnoloģiski novecojusi, gandrīz 1/4 degvielas patēriņa aktivitātes – fosilā kurināmā nevis atjaunojamās enerģijas izmantošana, nedaudz mazāk par piektdaļu lauksaimniecība.

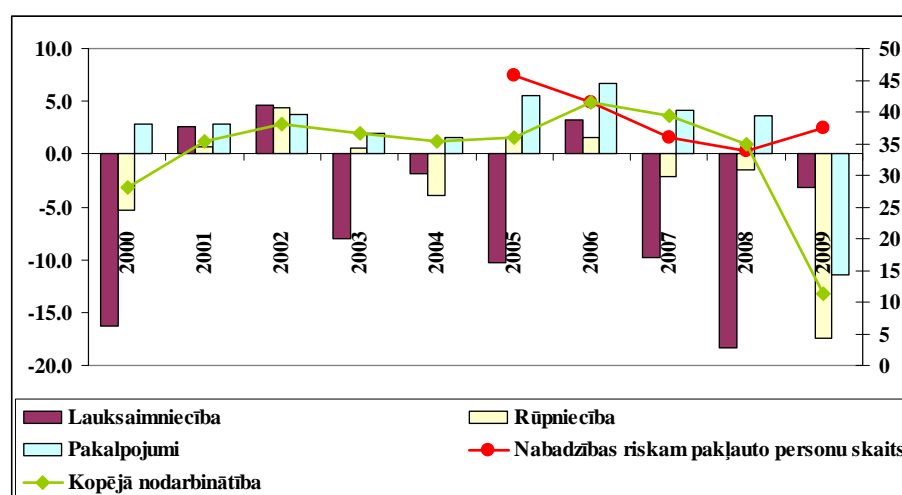
Klimatiskās izmaiņas rada draudus sabiedrības veselības stāvoklim un ekonomiskai attīstībai nākotnē. Izsīkstošie fosilā kurināma krājumi palielina enerģijas izmantošanas izmaksas, kas apdraud ekonomiskās augsmes iespējas un ilgtspēju īpaši mazai un atvērtaī ekonomikai kāda ir Latvija.

Programmas „Resursu ziņā efektīva Eiropa” realizācija Latvijā paver iespēju arī paaugstināt nodarbinātības līmeni valstī, kas ir atrunāts prioritātē „Integrējoša izaugsme”.

Prioritāte „Integrējoša izaugsme” nozīmē tādas ekonomikas veicināšanu, kurā ir augsts nodarbinātības līmenis un kas nodrošina sociālo un teritoriālo kohēziju.

Augstākā izglītība sniedz iespējas strādāt augstāk kvalificētu un tātad augstāk apmaksātu darbu, kas kopumā mazina nabadzības risku sabiedrībā. Eurostat datu bāzē *Unemployment rates by sex, age groups and highest level of education attained* sniegtā informācija norāda uz samērā zemu bezdarba līmeni starp cilvēkiem ar augstāko izglītību, taču tas neizslēdz šāda gadījuma iestāšanos.

Nodarbinātības izmaiņas pa tautsaimniecības nozarēm saskaņā ar NACE 1.1 red., % pret iepriekšējo periodu, nabadzības riskam pakļauto personu īpatsvars*, % no iedzīvotāju kopskaita

Eurostat datu bāzē pieejams no 2005. gada rūpniecība, iekļaujot būvniecību

Avots: *Employment growth and activity branches – annual averages, Population at risk of poverty of social exclusion by age and gender, 2011*

Līdz ar globālo recesiju Latvijā strauji samazinājās nodarbināto personu skaits visās tautsaimniecības nozarēs, fiskālās konsolidācijas rezultātā ievērojami samazinājās augstākās izglītības finansējums, līdz ar to samazinājās augstākās izglītības pieejamība un šobrīd notiekošās aktivitātes valsts ekonomiskajā telpā neparedz situācijas maiņu.

Nemot vērā pašreizējo ekonomisko situāciju rodas jautājums – kādas tautsaimniecības nozares būs gatavas uzņemt vairāk nekā 150 000 bezdarbnieku un veicināt IKP pieaugumu?

Jebkura tautsaimniecības nozare, paaugstinot sava potenciāla realizāciju caur inovāciju ieviešanu materiālo un nemateriālo vērtību ražošanā var paaugstināt nodarbinātības īpatsvaru valsts kontekstā, līdz ar to arī valsts ekonomisko augsmi. Savukārt inovācijas, nozīmē lielāku augstākās izglītības finansējumu...

Secinājumi

Stratēģija „ES 2020” aizstāj Lisabonas stratēģiju un galvenie mērķi pēc būtības nemainījās – ES joprojām tiecas pēc lielākā inovāciju īpatsvara tautsaimniecības veidošanā un pēc zaļāka saimniekošanas veida.

Kopumā Latvijas iespējas sasniegt „ES 2020” nospraustus mērķus šobrīd jāvērtē piesardzīgi, jo pārlietu augsts optimisms var veicināt īslaicīgas attīstības domāšanas veidu, savukārt pārlietu liels pesimisms var mazināt nākotnes attīstības iespējas.

Latvija ir jaunā ceļa sākumā un līdzī ceļasomā jāliek pārlicība, ka rūpniecības un pakalpojumu nozarēm tautsaimniecības struktūrā jābūt sabalansētām, ka inovācijas ir ceļš, kas ejams ekonomikas ilgtspējīgas augsmes sasniegšanai, ka energoefektivitāte ir nākotnes nepieciešamība nevis īslaicīga problēma.

Pārvārtējot lielāko IKP samazinājumu pasaulē, Latvija uzsāka jaunu ekonomiskās attīstības posmu. Lai mums veicas!

Bibliogrāfija

1. Eurostat. Air pollution.
http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/climate_change/data/database
[2011.04.10]
2. Eurostat. Energy intensity of the economy.
http://epp.eurostat.ec.europa.eu/cache/ITY_SDDS/en/env_air_gge_esms.htm[2011.04.10]
3. Eurostat. Employment growth and activity branches – annual averages.
http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/employment_unemployment_lfs/data/database [2011.04.10]

4. Eurostat. GDP and main components – current prices
http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/show.do?dataset=nama_gdp_c&lang=en
[2011.04.10]
5. Eurostat. Real GDP growth rate.
http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/show.do?dataset=nama_gdp_c&lang=en
[2011.04.10]
6. Eurostat. Results of the community innovation survey 2008.
http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/science_technology_innovation/data/database [2011.04.10]
7. Eurostat. Total intramural R&D expenditure (GERD) by sectors of performance.
http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/science_technology_innovation/data/database [2011.04.10]
8. Informācija par „ES 2020” stratēģija.
http://www.em.gov.lv/images/modules/items/ES2020_info%281%29.pdf [2011.04.10]
9. Komisijas paziņojums „Eiropa 2020” – stratēģija gudrai, ilgspējīgai un integrējošai izaugsmei. http://ec.europa.eu/eu2020/pdf/1_LV_ACT_part1_v1.pdf [2011.04.10]
10. Latvijas Nacionālās reformu programmas stratēģijas „ES 2020” īstenošanai projekts
<http://www.mk.gov.lv/lv/mk/tap/?pid=40196584&mode=mk&date=2010-11-16>
[2011.04.10]
11. Population at risk of poverty of social exclusion by age and gender
http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/income_social_inclusion_living_conditions/data/database [2011.04.10]
12. Stratēģija „Eiropa 2020”. http://ec.europa.eu/europe2020/index_en.htm [2011.04.10]
13. Unemployment rates by sex, age groups and highest level of education attained.
http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/employment_unemployment_ifs/data/database [2011.04.10]
14. World Economic Forum, The Lisbon Review 2010.
http://www3.weforum.org/docs/WEF_LisbonReview_Report_2010.pdf [2011.04.10]